

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

A magyarországi kisebbségek nyelvi jogai

Demeter Zayzon Mária

1. A magyarországi nemzeti kisebbségek történeti, nyelvi-tudati jellemzői

Magyarország mindenkori területén évszázadok óta több nemzeti közösség élt együtt. Lakosságának jelenlegi etnikai-nyelvi összetétele főként a 17-18. században a török hódoltság után bekövetkezett népességpusztulás után szervezett telepítések, valamint spontán migráció folytán alakult ki. Valamennyi magyarországi kisebbségre jellemző, hogy sok, de legalább száz éve élnek a magyar állam keretei között, és ebből következően a magyarsághoz, a magyar nyelvhez/kultúrához való kötődésük legalább olyan erős, mint szűkebb kisebbségi kötődésük. Mivel eredeti közösségeiket a szabályozott irodalmi nyelv kialakulása előtt hagyták el, a napjainkban is beszélt nyelvük – nyelvjárások, tájnyelvek - általában archaikus nyelvi változatok, amelyek különböznek anya-, illetve nyelvemzetük mai irodalmi nyelvétől. (Manherz, 1998)[\[1\]](#).

A magyarországi nemzeti, etnikai kisebbségek jelenlegi összlétszáma az ország 10 milliós lakosságának kb. 3 százalékát teszi ki, a legutóbbi ismert népszámlálási adatok szerint. Eltérnek ettől a kisebbségi szervezetek becslései, melyek szerint együttesen a teljes népesség 10 százalékát alkotják. Ha mérvadókként elfogadjuk e becsléseket, az egyes kisebbségek létszáma a félmilliós cigányságtól a néhány ezer fős bolgár, görög, lengyel, örmény, ruszin, ukrán közösségekig terjed. (Újabb adatokkal a 2001. évi népszámlálás ide vonatkozó eredményeinek várható közzététele szolgálhat, ez a KSH elnökének tájékoztatása szerint a 2002. október 20-i kisebbségi önkormányzati választások előtt megtörténik).

A közel tíz éve 96 százalékos országgyűlési többséggel elfogadott 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól (a továbbiakban: kisebbségi törvény) egyéni, valamint kollektív jellegű kisebbségi jogokat biztosít a Magyarországon honos 13 kisebbségnek. E kisebbségeket a törvény felsorolja: a bolgár, a cigány, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén, az ukrán.

A kisebbségi törvény meghatározza a nemzeti vagy etnikai kisebbség fogalmát is, kiegészítve a F. Capotorti-féle definíciót az Európa tanácsi kisebbség-fogalommal. Eszerint nemzeti és etnikai kisebbség (...) minden olyan, a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázada honos népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, tagjai magyar állampolgárok és a lakosság többi részétől saját nyelve és kultúrája, hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.”[\[2\]](#)

A 13 nemzeti, etnikai kisebbséghez tartozó magyar állampolgárok földrajzilag szétszórtan élnek az ország egész területén, többségi nyelvi környezetben, ami elősegítette és elősegíti a

természetes asszimilációt, és kihat többek között a nyelvhasználatra is. Területileg behatárolhatóbban mindössze a magyarországi szlovének élnek (az ország nyugati részén, egymással szomszédos hét településen), s említhetjük itt a magyarországi románokat, akik főként a magyar-román országhatár mentén élnek. A magyarországi nemzeti, etnikai kisebbségek helyzete sajátos továbbá, mert általában egy településen belül is kisebbségben, a magyarokkal és más kisebbségekkel együtt alkotják az adott település közösségét, az ország összesen 3200 települése közül mintegy 1500 településen.[\[3\]](#)

A minden hazai kisebbségre jellemző fenti általános vonatkozásokon kívül az egyes kisebbségek kisebb-nagyobb mértékben különböznek egymástól szociológiai helyzetük, asszimilációjuk foka, korösszetételük, belső szervezettségük, vallási hovatartozásuk, az anyaországgal fennálló kapcsolataik, nem utolsó sorban összetartozás-tudatuk erőssége szempontjából.[\[4\]](#)

A magyarországi nemzeti kisebbségekhez tartozó lakosság – a cigányság kivételével – integrálódott, iskolázottsági, foglalkoztatási, jövedelmi mutatóik általában nem térnek el az azonos térségekben, hasonló körülmények között élő többségi lakosságtól, ebből is következően az együttélés feszültségmentes. A cigány közösségek elsősorban nem nyelvi, kulturális jellegű gondokkal, hanem szociális, foglalkoztatási, diszkriminációs problémákkal küzdenek. A különböző okokból előforduló helyi konfliktusok kezelése az egész társadalom ügye, de közép- és hosszú távú kormányzati stratégia is kiemelt figyelmet szentel ennek.

Nem utolsó sorban jelentős különbség áll fenn az egyes magyarországi kisebbségek nyelvi helyzete között. A cigányság mintegy 70-80 százaléka - kutatók becslései szerint (Kemény, 2000. 128.) magyar anyanyelvű. A fennmaradó számarány egy része a lovári/romani dialektust, másik része az archaikus román, beás nyelvjárást beszéli. A kis létszámú bolgár, lengyel, örmény, ukrán kisebbségek közösségeihez az elmúlt évtizedekben a kisebbség összlétszámához képest nagy arányban érkeztek az ún. "családi bevándorlás" keretében az anyaországokból olyan, a kisebbség életébe azonnal bekapcsolódó személyek, akik a magyar nyelvet nem, vagy csak minimális szinten ismerik. Ezekre a közösségekre jellemző az aktív anyanyelv-használat mind a családi-, mind a közéletben.

A német, horvát, szlovák, szlovén kisebbséghez tartozók – főként az idősebbek - az ország mai területén még a nyelvújítási mozgalmak megjelenése előtti archaikus nyelvjárást beszélik. A kisebbségek által beszélt különböző tájnyelvek nem képesek a folyamatos felfrissülésre, így szerepük a társadalmi kommunikációban egyre csökken. Az említett, a természetes asszimilációnak kedvező jellemzőkből, de történelmük eseményeiből is adódóan, amilyen például a magyarországi németek második világháború utáni kitelepítése (Tilkovszky, 1997. 261.). Ezeknél a kisebbségeknél a családok többségében a nyelv átörökítésének folyamata megszakadt, egymás között leginkább a magyar nyelvet beszélik.

Az anyanyelv átörökítésében, a nemzetiségi szocializáció folyamatában, a tanulók későbbi önbesorolásában felértékelődött az iskola szerepe ("ki milyen iskolába jár, olyan nemzetiségűnek tartja magát"). A nyelv újratanulását – immár a korszerű, irodalmi nyelvét, s ezzel a nyelvhasználat előtt álló tér kiszélesedését - eredményezheti az oktatásban folyó átalakulás. A nyelvi jogok gyakorlati alkalmazása a kisebbségek anyanyelvhasználatában, a nyelvvesztés folyamatának lassításában, a kisebbségi anyanyelvek használatát igénylő intézmények alakításában jótékony változásokat hozott, amelyek továbbvitelével az utóbbi évtizedekre jellemző gyors ütemű nyelvvesztés megállítható, illetve visszafordítható.

2. Nemzetközi és magyarországi jogi dokumentumok, törvények a kisebbségi nyelvek szolgálatában

A Magyarországon honos kisebbségek nyelvhasználati jogainak érvényesülését szolgáló nemzetközi dokumentum a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája, amelyhez a Magyar Köztársaság az elsők között csatlakozott. (A nemzetközi jogi érvényű dokumentumot Magyarország az elsők között írta alá 1992-ben, és a Magyar Köztársaság Országgyűlése az elsők között ratifikálta 1995. április 7-én kelt 35/1995 számú határozatával.)

A magyarországi szabályozásban nem a „regionális vagy kisebbségi nyelvet beszélő személy” definíciója alapján határozzák meg a nyelvi jogok alanyát, hanem a „nemzeti és etnikai kisebbséghez” való tartozás szerint. A törvény által biztosított nyelvi jogok alanyai tehát a fenti definíciónak megfelelően a hazai kisebbségekhez tartozó személyek, közösségek.

A Charta ratifikálásával a Magyar Köztársaság csak azon kisebbségek nyelvével kapcsolatosan vállalt kötelezettségeket, amelyek koncentráltabban, jellemzően az ország egy-egy jól behatárolható régiójában élnek (mint pl. a román, szlovén kisebbség), vagy ugyan szórványban, ám lélekszámukból adódóan rendelkeznek kiépített struktúrával az oktatás és a kulturális élet terén (mint pl. a horvát, német, szerb, szlovák kisebbség). Az ország területén igen kis létszámban élő kisebbségek - bolgárok, görögök, lengyelek, örmények, ruszinok, ukránok - esetében a nyelvi jogok a kisebbségi törvény alapján garantáltak, annak ellenére, hogy az általuk beszélt nyelv használatának földrajzi egysége nem körülhatárolható.

A fenti vállalásokon kívül tehát az 1993-ban elfogadott hazai kisebbségi törvény - akár a Charta rendelkezéseit meghaladóan, egyforma jogosítványokat biztosít mind a 13 kisebbségnek, s a nemzetközi vállalásokhoz mérten a hazai kisebbségi törvény nyelvhasználati rendelkezései vagy azokkal egyezők, vagy azoknál kedvezőbbek. (Kovács Péter, 2002) További törvények megfelelő módosításával megtörtént ezek összhangba hozása a kisebbségi jogokra, és ezen belül a nyelvhasználatra vonatkozó rendelkezésekkel, melyek illetően való „lebontása” a széles körű jogalkalmazást hivatott biztosítani.

A Magyarországon élő kisebbségeknek a közigazgatásban, a bírósági eljárások során, az oktatásban, a kulturális életben, a tömegkommunikációban, a nemzetközi kapcsolatokban és a gazdasági életben biztosított nyelvhasználati jogaival kapcsolatos több jogszabály közül itt csupán az alábbiakat említjük meg:

A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségeknek a társadalomban betöltött helyzetét az Alkotmány (1949. évi XX. törvény) 68. §-a rögzíti, kimondva, hogy a Magyar Köztársaságban élő nemzeti és etnikai kisebbségek részesei a nép hatalmának: államalkotó tényezők. Az Alkotmány garantálja a kisebbségek számára a kollektív részvételt a közéletben, helyi és országos önkormányzatok létrehozását, saját kultúrájuk ápolását, az anyanyelv használatát, az anyanyelvű oktatást, a saját nyelven való névhasználat jogát. Ugyancsak az Alkotmány mondja ki, hogy Magyarországon a nemzeti és etnikai kisebbségek helyi és országos önkormányzatokat

hozhatnak létre (68.§ (4)). Ezek megválasztására 1994 óta mind nagyobb számban - ez év októberében immár harmadszor - kerül sor.

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény megalkotása, illetve többszöri (1996., 1999. évi) módosítása megteremtette a szükséges összhangot a kisebbségi törvénnyel. A rádiózásról és a televíziózásról szóló törvény (1996. évi I. tv.) a közszolgálati média kötelező feladatává tette a kisebbségek kultúráját, életét bemutató műsorok készítését. A közszolgálati műsorszolgáltató köteles biztosítani az anyanyelvi tájékoztatást. A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény az egész társadalom közös feladataként határozza meg a nemzeti és etnikai kisebbségi kulturális hagyományok megőrzését, folytatását, a közösségi és egyéni művelődés személyi, szellemi, gazdasági feltételeinek javítását, valamint az ezek megvalósulására létrejött intézmények és szervezetek működésének elősegítését.

Itt említjük meg, (az esetleges félreértések miatt), hogy a 2001. november 27.-én az Országgyűlés által elfogadott gazdasági reklámok és az üzletfeliratok, továbbá egyes közérdekű közlemények magyar nyelvű közzétételéről szóló törvény (2001/LXXXVI.) rendelkezései nem érintik a Magyarországon honos kisebbségek nyelvén közzétett feliratokat (s a törvény nem törekszik kizárólagosságra). „Az új jogszabály értelmében a magyar nyelvű sajtóban és médiában közzétett információkat, illetve a gazdasági reklámok szövegét magyar nyelven is közzé kell tenni, kivéve a vállalkozások és az áru nevét. Ezen kívül az üzletek elnevezését és egyéb feliratait, valamint a közérdekű közleményeket magyar nyelven is meg kell jeleníteni. A törvény nem vonatkozik a magyar nyelvben már meghonosodott idegen nyelvű kifejezésekre, és nem érinti a nemzeti kisebbségek nyelvhasználati jogát sem.”

3. A kisebbségek nyelvi jogainak érvényesülése a gyakorlatban

3.1. Jóllehet ma Magyarországon nincs olyan testület, illetőleg szervezet, amely alapvetően a regionális vagy kisebbségi nyelvek védelmét tűzte volna ki céljául, több olyan állami szerv, civil szervezet létezik, amelyek tevékenységének jelentős hányadát képezi az említett nyelvek, illetve kisebbségek védelme általában. A Magyar Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottsága a legmagasabb szinten, a törvényhozás szintjén felügyeli a jogszabályok kidolgozása során azt, hogy a kisebbség jogainak, ezen belül a kisebbségi nyelvek védelmének elve ne sérüljön. A Kisebbségi jogok országgyűlési biztosának intézménye a hozzá érkezett, adott esetben nyelvi jogokat sértő magatartással kapcsolatos panaszokat vizsgálja ki, azok megoldásának érdekében ajánlásokat fogalmaz meg. (Egy 2002 júniusában tartott konferencián hangzott el, s talán szimptomatikusnak tekinthető, hogy a kisebbségi biztoshoz érkező panaszok sorában a nyelvhasználati problémák alig vannak jelen). A kisebbségek nyelvi jogainak védelme szerepel a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal feladatkörében is.

A magyarországi sajátos, kisebbségi önkormányzati rendszer keretében a kisebbségek országos önkormányzatainak vállalt feladata az adott kisebbségek érdekeinek védelme. Ezen belül az önkormányzatok helyi, regionális és országos szinten a legfőbb szószólói a kisebbségi nyelvhasználattal kapcsolatos jogok betartásának. E jogok betartásával szorosan összefügg a

kisebbségi közösségek nyelvi állapota is, (utalunk itt a beszélt dialektus távolságára a standard nyelvtől) amely határozott revitalizációt igényel.

3.2. Az Alkotmánnyal és a kisebbségi törvénnyel összhangban, a közoktatásról szóló, többször módosított, 1993. évi LXXIX. számú törvény rögzíti, hogy Magyarországon az oktatás nyelve a magyar és a vele együtt élő kisebbségek nyelve, továbbá kiemeli, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségeknek joguk van az anyanyelvi, illetve kisebbségi oktatáshoz. E két elv végigvonul a közoktatás szabályozásának egész rendszerén.

A kisebbségi oktatásnak a magyar közoktatási rendszer részeként biztosítania kell mindazokat a szolgáltatásokat, amelyeket általában a közoktatás nyújt, és e mellett – kevés kivételtől eltekintve – nem egyszerűen az a feladata, hogy mindezeket a szolgáltatásokat anyanyelven nyújtsa, hanem meg kell teremtenie az anyanyelv megtanulásához és e népcsoportok kultúrájának és történelmének megismeréséhez szükséges feltételeket is. A kisebbségi nyelvi és irodalmi követelmények részletes kidolgozásával, a pedagógus-továbbképzés kötelezővé tételével megnyílt a lehetőség az iskolai nyelvoktatás erősítése előtt. A helyi kisebbségi önkormányzatok kisebbségi és közoktatási törvényben lefektetett véleményezési és egyetértési jogosítványai elősegítik a kisebbségi nyelvek oktatását.

3.3. Magyarországon törvények garantálják, illetve szabályozzák a nemzeti és etnikai kisebbségek anyanyelvű médiájának működését, működtetését. Az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája ratifikálásával Magyarország vállalta, hogy megfelelő intézkedéseket tesz annak érdekében, hogy a közszolgálati feladatokat ellátó média kisebbségi nyelveken készült műsorokat is programba iktasson. Magyarországon biztosított a kisebbségi nyelveken készült rádió és televízió-műsorok rendszeres sugárzása. Az állam vállalja legalább egy – a cigányság esetében több -, a kisebbség anyanyelvét használó sajtóorgánum fenntartását, a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítványon keresztül.

Az Országos Rádió és Televízió Testület kedvezőbb pályázati feltételeket állapíthat meg a kisebbségi jogok érvényesülésének elősegítésére. A kisebbségi közösségek saját nyelvű és szerkesztésű rádióadóiként működnek a Radio Monoster, amely a szlovének által lakott körzetben kezdte el műsorszórását, valamint a Rádió ©, amely roma kisebbségi rádióadóként nyert frekvenciát a legutóbbi pályázaton.

4. A nemzetközi ajánlások és a kormányzati kisebbségvédelmi munka értékelése

Az Európa Tanács számára készült országjelentéseinkből – a Nyelvi Chartában vállaltak teljesítéséről, az ET Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye végrehajtására vonatkozó jelentésből -, továbbá a Magyar Köztársaság Országgyűlése számára készült kormánybeszámolókat áttanulmányozásából kiviláglik egy „alapvetően pozitív kép, amely ugyanakkor a nyelvi jogok érvényesülése terén apró előrelépésekből áll.”

Az említett kormánybeszámolókat illetően fontos kiemelni, hogy a Magyar Köztársaság területén élő kisebbségek általános helyzetéről – többek között a nyelvi jogok érvényesüléséről – a mindenkori kormány törvényi kötelezettség alapján (a kisebbségi törvény 62. § (3) bekezdése szerint) két évente beszámol az Országgyűlésnek. A kisebbségi törvény hatályba lépése óta a kisebbségek helyzetéről 3 ilyen, elemző jellegű jelentés készült: 1997-ben (J/3670 sz. Kormánybeszámoló), 1999-ben (J/1397 sz. Kormánybeszámoló), 2001-ben (J/5219 sz. [Kormánybeszámoló](#)). Ezek a jelentések egyúttal mérvadó források, hiszen szövegüket nem csupán politikai, hanem tudományos szakmai fórumok is véleményezték, s tartalmazzák nem utolsósorban a kisebbségi önkormányzatok véleményét is, akiknek pontosító javaslatai beépültek a végleges változatokba, amelyeket ellenszavazat nélkül fogadott el az Országgyűlés.

Idézzük az 1999. évi kormánybeszámoló szövegéből: „Az önkormányzatok létrejötte bizonyos, még csupán korlátozott hatású elmozdulást jelentett a holtpontról. Az önkormányzatok erőfeszítései, hogy elérjék az anyanyelv „rehabilitációját”, vagyis hogy a kisebbségi nyelv – immár nem az archaikus tájnyelv, hanem a kisebbség anyanyelvének irodalmi nyelve megjelenjen a közéletben, hoztak bizonyos eredményeket.”

Az 1999. évi kormánybeszámolóhoz képest 2001-re a helyzet csak minimális mértékben változott. Némi elmozdulás helyenként észlelhető, ezt tükrözi például a több nemzetiség lakta Békés megyei tapasztalat, amely talán országos szinten is általánosítható:

"Békés megye nemzetiségi közösségeiben az utóbbi években növekedett az anyanyelv-használat, az anyanyelven történő rendezvények száma, bár valószínű, hogy a közösségek nyelvvesztése nem állt meg. Megfigyelhető az anyanyelv-használatra való törekvés és talán - ez kevésbé mérhető, tapasztalható - a családban egy anyanyelv-tanítási szándék, viszont ez még sajnos nem minden esetben párosul nemzetiségi óvoda, iskola, középiskola igénybevételével.

A kisebbségi önkormányzatokban, a kulturális egyesületekben közösségenként más és más arányban, ugyanígy az egyházaknál is az anyanyelvhasználat jelen van s ez pozitívan hat a kisebbség egészének nyelvhasználatára. A megélhetést segítő nyelvhasználat serkentő lehet a jövőben a nyelvátadásra is. A vendégtanárok jelenléte, illetve az adott nyelvi közegben megvalósuló pedagógus-továbbképzések is komoly eredményt mutatnak fel." [\[5\]](#)

Ismeretes, hogy a Magyar Köztársaság a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája 2. cikk 2. pontja szerinti kötelezettségvállalási végrehajtásáról 3 évente jelentést készít az Európa Tanács számára. Az első jelentés 1999-ben volt esedékes, ekkor készült el és jutott az Európa Tanács Titkárságához. A jelentés tartalmát, azaz a kisebbségi nyelvhasználati jogok megvalósulását a gyakorlatban a helyszínen ellenőrizte az ET Szakértői Bizottsága. A Bizottság az ellenőrzés során találkozott az Országgyűlés tagjaival, egyes minisztériumok, szakhatóságok, az érintett kisebbségek képviselőivel. Ugyancsak sor került helyszíni tájékozódásra a kisebbségek által lakott egyes településeken. A nemzetközi szakértői bizottság „rendkívül alapos és tárgyilagos” [\[6\]](#) helyszíni értékelése alapján, amely a Magyarország által benyújtott első időszaki jelentésben foglalt információkon, a Magyar Kormány által nyújtott kiegészítő információkon, a Magyarországon törvényesen létező szervek és egyesületek által nyújtott információkon, illetve a Szakértői Bizottság által a helyszíni látogatás során szerzett információkon alapul, elismerő megállapításokat tett több úttörő jellegű kisebbségpolitikai kezdeményezésről. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága a RecChL 2001/4 sz. alábbi Ajánlást tette a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája megvalósításával kapcsolatban:

„... a Magyar Köztársaság: folytasson a romani és beás nyelvek fejlesztésére irányuló politikát azok közéletben történő használatának megkönnyítése érdekében, és feleljen meg az e nyelveket használók igényeinek, különösen az oktatás terén; erősítse meg a kisebbségi nyelvű és kisebbségi nyelvi oktatás intézményi infrastruktúráját, fejlessze tovább a kétnyelvű oktatás lehetőségeit és gondoskodjék elegendő tanár képzéséről; erősítse a kisebbségi nyelveket beszélők lehetőségeit arra, hogy nyelvüket a bíróságok előtt és a közigazgatásban használhassák, és hozza meg ennek érdekében a megfelelő szervezeti és egyéb intézkedéseket, amelyek révén biztosítható a létező jogi mechanizmusok gyakorlati alkalmazása; folytassa az újonnan létrehozott kisebbségi önkormányzati rendszerben rejlő lehetőségek fejlesztését, tekintettel arra, hogy a rendszer jelentős mértékben hozzájárulhat a kisebbségi nyelvek támogatásához és erősítéséhez.”

Az ET Szakértői Bizottság értékelésének egyes megállapításaival kapcsolatosan a Magyar Kormány észrevételeket, pontosításokat, kiegészítéseket tett, melyek egy részére közvetve e tanulmány keretében is utaltunk (romani, beás nyelv oktatásáról, szórvány-helyzetről), jelezvén egyúttal, hogy az első országjelentés elkészülte óta több pozitív intézkedés is történt, melyeket a 2002-es beszámoló ismertet majd. Jelenleg folyik például romani és beás nyelvoktatás a pécsi Gandhi Közalapítványi Gimnáziumban, a budapesti Kalyi Jag Roma Nemzetiségi Számítástechnikai Szakiskolában, a szolnoki Hegedűs T. András Alapítványi Középiskolában.

„Tekintettel arra, hogy a romani és a beás nyelvek iskolai oktatása iránt növekszik az érdeklődés, valamint arra a törvényi rendelkezésre, melynek értelmében nyolc szülői igény alapján esetükben is meg kell szervezni az adott nyelvváltozat (romani vagy beás) oktatását, ezért az iskolai oktathatóság feltételeinek megteremtése érdekében az oktatási tárca mind a romani, mind a beás nyelv esetében kidolgoztatta a nyelvi követelményrendszert. Figyelembe kell azonban venni, hogy a legutóbbi időkhöz sem a romani, sem pedig a beás nyelv nem rendelkezett írásbeliséggel, e nyelvek standardizálása hosszabb időt igénybe vevő folyamat eredménye lesz.”

Az ET Szakértői Bizottságának Jelentése készítői véleménye szerint alacsony a kisebbségi nyelveket/nyelveken oktató középiskolák száma. Ide tartozik viszont, hogy az elmúlt években egyik kisebbség sem kezdeményezte további kisebbségi középiskola létesítését.

Jelenleg a létező jogi mechanizmusok gyakorlati alkalmazásához szükséges további lépések történnek, például a büntetőeljárásról szóló törvény módosítása a regionális és kisebbségi nyelveknek a büntetőeljárásban történő írásos és szóbeli használatát illetően.

A Magyar Köztársaság 2002-ben esedékes országjelentésének tervezete a Chartában vállaltak végrehajtásáról elkészült (a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal koordinálásában), várhatóan ez év szeptemberében kerül véglegesítésre, jelenleg az országos kisebbségi önkormányzatok észrevételeinek beépítése van folyamatban.

A Charta magyarországi alkalmazásának értékelésére nemrég külön konferencia adott alkalmat (NEKH konferencia a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájáról, 2002. június 2.), melyen parlamenti képviselők, tudományos kutatók, minisztériumok képviselői, megyei önkormányzatok kisebbségi referensei, közigazgatási hivatalok munkatársai és olyan települések polgármesterei is részt vettek, ahol nagyobb számban élnek kisebbségek. Itt elhangzott, hogy a kisebbségi önkormányzatok törekvései körében a nyelvhasználati kérdések

a szükségesnél kisebb hangsúlyt kapnak; hogy a hazai kisebbségek nyelvi revitalizációja elengedhetetlen.

Vitára érdemesnek tartjuk a konferencia egyik hozzászólójának felvetését is, mely szerint az anyanyelv védelme és az új kommunikációs technikák miatt a Nyelvi Charta kiegészítése lenne esedékes, mivel a '90-es évek elején még nem szerepelt benne az anyanyelv védelme az informatikai kommunikáció egyes hatásaival szemben, illetve nem említi az informatikai eszközök, az internet felhasználásának lehetőségeit az anyanyelv védelmében.

Irodalom

[A Magyar Köztársaság jelentése az Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának végrehajtásáról - 1999. február](http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-2.htm) <http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-2.htm>

[A Szakértői Bizottság jelentése Magyarországról az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága számára a Charta 16. cikkében előírtaknak megfelelően.](http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-7.rtf) <http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-7.rtf>

[A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája - A Magyar Köztársaság kormányának észrevételei a Szakértői Bizottság jelentésével kapcsolatosan.](http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-7-1.htm) <http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-7-1.htm>

[Ajánlás a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája megvalósításával kapcsolatban.](http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-7-2.htm) <http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-7-2.htm>

[A Magyar Köztársaság jelentése az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményének végrehajtásáról - 1999. január](http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-1.htm) <http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-1.htm>

[A Kisebbségvédelmi Keretegyezmény Szakértői Bizottságának 2000. szeptember 22-én elfogadott véleménye Magyarországról.](http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-4.htm) <http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-4.htm>

Adatok a magyarországi kisebbségi önkormányzatok kialakulásáról és működéséről.(1997) Regio. Kisebbségi Szemle. 1. 127-165.

Borbély, A: (1998) The Language Use of Romanians Living in Hungary in Light of Recent Changes. Regio. A review of studies on minorities, communities and society 175-186.

Brunner, G. (Hrsg.) (1995) Minderheiten in Ungarn nach den Wahlen zu den Selbstverwaltungskörperschaften. Fachkonferenz der Jakob-Kaiser-Stiftung e.V. und der Deutsch-Ungarischen Gesellschaft Bonn e.V. mit Unterstützung des Bundesministeriums des Innern. Bonn

Choli Daróczi J. (2002) A lovári nyelv oktatásának lehetőségei. Előadás a NEKH 2002. jún. 4-ei konferenciáján. a Nyelvi Chartáról

Csefkó F. - Pálné Kovács I. - Tasnádi P. (1998): A kisebbségi önkormányzatok működésének országos tapasztalatai. Kézirat. I-II. kötet, 600.

Demeter Zayzon M. (1994) Adalékok a piliscségi szlovákok nyelvhasználatához. Regio. Kisebbségi Szemle. 1. OLDALSZÁM

Demeter Zayzon M (1992) Nyelv - kultúra - történelem: nemzetiség-specifikus ismeretek a Komárom-Esztergom megyei németeknél és szlovákoknál. Honismeret. 5. OLDALSZÁM

Euromosaic, EU (1996) <http://www.uoc.es/euromosaic/web/homean/index1.html>

Forray R., K. – Hegedűs, T. A. (1993) Schulpolitik und Nationale Minderheiten. Educatio II. 2. 245-252.

Föglein, G. (1998) National Minorities: Rights and Legal Regulations in Hungary between 1945-1993. Regio. A review of studies on minorities, communities and society 69-94.

Gereben F. – Tomka M (2000) Vallásosság és nemzettudat. KIADÁS HELYE: Kerkai Intézet.

Gyivicsán, A. – Krupa, A. (1999) The Slovaks of Hungary. Changing World. Budapest: Útmutató Kiadó

Heinek O. (2002) A magyar vállalatok teljesülésének tapasztalatai egy „Kartás” kisebbség szemével. Előadás a NEKH 2002. jún.4-ei konferenciáján a Nyelvi Kartáról

Kemény I. (szerk.) (2000): A magyarországi romák. Változó Világ. 31. Budapest: Útmutató Kiadó

Kiss Gy. Cs. (1993) Vázlat a nemzeti kisebbségekről. Educatio. II. 2. 173-178.

Knipf E. - Erb M. A magyarországi németek nyelve a '90-es években, különös tekintettel a médiára. <http://www.meh.hu/nekh/Magyar/muhely2.htm>

Kovács P. (2002) A Karta célja, struktúrája, vállalatok és az ellenőrzés rendszere. Előadás a NEKH 2002. jún. 4-ei konferenciáján. a Nyelvi Kartáról.

Manherz, Karl (red.) (1999): Die Ungarndeutschen. Welt im Umbruch. Budapest: Verlagshaus Press Publica

Manherz Károly (1998) A nyelvjárás, mint a nemzetiségi identitástudat eleme. Előadás a NEKH és a Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztálya közös Kisebbségkutató Műhelybeszélgetés rendezvényén 1998. március 25.-én. ms.

Pálmainé Orsós A. (2002) A beás nyelv oktatásának lehetőségei. Előadás a NEKH 2002. jún. 4. konferenciáján. a Nyelvi Kartáról

Petrusán Gy. – Martyin E. – Kozma M. A magyarországi románok. Változó Világ. 29. Budapest: Útmutató Kiadó

Pfeil, B. S. (1999) Die Erhaltung von Minderheitensprachen in Europa und das aktuelle Europarat-Instrumentarium. Europa Ethnica. Vierteljahresschrift für Nationalitäten-fragen 56. Jg. 1999. 2–18.

Radó, P. (1994) The Public Use of Minority Languages in Hungary. Regio. A Review of Minority and Ethnic Studies. 130-140.

Risse, S. (1998) Der Schutz ethnischer Minderheiten in Ungarn – ein Modell? Academia 15, S. 13f

Seewann, G. (1994) Towards a Typology of Minorities – the Germans in Hungary. Regio. A Review of Minority and Ethnic Studies. 103-113.

Szarka L. (1997) A magyarországi szlovák kisebbség 20. századi asszimilációjának statisztikailag kimutatható okairól. 15. ms.

Szarka L. (1998) Kisebbségek, konfliktusok - kutatás. Kisebbségkutatás, 3.sz. OLDALSZÁM

Szarka L. (1998) Duna-táji dilemmák. Nemzeti kisebbségek – kisebbségi politika a 20. századi Kelet-Közép-Európában. Budapest: Ister

Tilkovszky L. (1997) Német nemzetiség – magyar hazafiság. Tanulmányok a magyarországi németiség történetéből. Pécs: KIADÓ

Tressel, A. (1996) Tarian. Ein ungarndisches Dorf und seine Umgebung. D-Bous.

Vámos Á. (1998) Magyarország tannyelvi atlasza. Budapest: Keraban Kiadó

Jegyzetek

---

[1] Manherz Károly, 1998. A nyelvjárás, mint a nemzetiségi identitástudat eleme. Előadás a NEKH és a Magyar Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztálya közös Kisebbségkutató Műhelybeszélgetés rendezvényén 1998. március 25.-én, kézirat.

[2] Act LXXVII of 1993 on the Rights of National and Ethnic Minorities
<http://www.meh.hu/nekh/Angol/93LXXVIIkistv.htm>

[3] J/1397 sz. Kormánybeszámoló a Magyar Köztársaság területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetéről, 1999. június. <http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-3.htm> In: Kisebbségek Magyarországon 1999, (szerk. Demeter Zayzon Mária), NEKH, Bp., 1999. 31 – 220.

[4] Így például míg a magyarországi horvátok, lengyelek, a németek és a szlovákok jelentős része római katolikus hitű, és nagymértékben jelen vannak ez utóbbi kettőnél az evangélikus és a református hitűek is; környezetük vallásától eltérő a bolgár ortodox, a szerb ortodox, az örmény katolikus, a pravoszláv hitűek vallása – mindezekről pontos számadatokat tesz közzé a KSH 2002. október végéig. Magyarországon a vallásosságról és egyházi kötődésről évtizedekig nem készült statisztikai felmérés, ezt pótolta a 2001. év elején az ország egész lakosságára kiterjedő népszámlálás.

[5] Vö.: Részanyag a 2001. évi kormánybeszámolóhoz. Békés Megyei Közigazgatási Hivatal. 2001.

[6] Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája. A Magyar Köztársaság Kormányának észrevételei a Szakértői Bizottság jelentésével kapcsolatosan <http://www.meh.hu/nekh/Magyar/4-7-1.htm>